

Uloga agroturizma u revitalizaciji ruralnih područja

Tubić, Dejan; Kovačević, Martina; Jaković, Božidar

Source / Izvornik: **Sigurnosni i gospodarski aspekti migracija, 2021, 315 - 329**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:165:359402>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Virovitica University of Applied Sciences Repository - Virovitica University of Applied Sciences Academic Repository](#)

ZBORNİK RADOVA

2. MEĐUNARODNE ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE

MIGRACIJE I IDENTITET: KULTURA, EKONOMIJA, DRŽAVA

SVEZAK II – ZNANSTVENA KNJIGA

SIGURNOSNI I GOSPODARSKI ASPEKTI MIGRACIJA

imiin

ZBORNİK RADOVA

2. MEĐUNARODNE ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE
„MIGRACIJE I IDENTITET: KULTURA, EKONOMIJA, DRŽAVA“

SVEZAK II – ZNANSTVENA KNJIGA

SIGURNOSNI I GOSPODARSKI ASPEKTI MIGRACIJA

IZDAVAČ

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Razred za prirodne znanosti

ZA IZDAVAČA

Marina Perić Kaselj

UREDNIŠTVO

Akademik Ferdo Bašić, prof. emeritus, HAZU - Razred za prirodne znanosti
Akademik, prof. dr. sc. Anđelko Akrap, HAZU - Razred za društvene znanosti
Akademik, prof. dr. sc. Dragutin Feletar, HAZU - Razred za društvene znanosti
Doc. dr. sc. Marina Perić Kaselj, viša znanstvena suradnica,
Institut za migracije i narodnosti
Danijel Knežević, doktorand, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

RECENZENTI

Izv. prof. dr. sc. Sanja Franc
Doc. dr. sc. Petar Mišević

Grafičko oblikovanje

Seniko studio d.o.o., Zagreb

Lektura i korektura

Marija Magdić, prof.

ISBN: 978-953-6028-55-9

Zagreb, 2021.

Sadržaj

I MIGRACIJE I SIGURNOST

1. **Bruno Rukavina**
Europske migracije – povijest, lekcije i izazovi 6
2. **Damir Piplica, Alen Jekunica, Tihomir Luković**
Korupcija u funkciji migracijskih kretanja Hrvatske 35
3. **Marita Brčić Kuljiš**
Upravljanje ljudskim migracijama u kontekstu Foucaultove biopolitike 55
4. **Andrej Ivan Nuredinović, Dino Vukušić**
Politički stavovi navijačkih scena zemalja članica
Europske unije prema izbjegličkim migracijama (2015. – 2017.) 74
5. **Dragan Nimac**
Migracije i sigurnost – religijski izazovi i perspektive u europskom društvu 95
6. **Dragutin Vurnek, Andrea Bengez, Dean Savić**
Globalne migracije-izazovi za nacionalne države sa
sigurnosnog aspekta s posebnim osvrtom na Republiku Hrvatsku 113
7. **Dario Malnar, Tomislav Dokman**
Adaptivni terorizam i teroristička prijetnja tijekom pandemije COVID-19 132
8. **Jadranka Polović, Andreja Rudančić, Marko Akmačić**
Migracije kao sigurnosni izazov Europskoj Uniji: postoji li rješenje 148
9. **Ilarija Bašić, Andrea Raguz**
Izazovi kriznog komuniciranja u medijima –
studija slučaja: Migrantska kriza u BiH – paraliza državnih institucija 167
10. **Lada Baranašić, Krešimir Dabo**
Prevenција trgovanja ljudima kao medijska tema hrvatskog crvenog križa 181
11. **Karla Žagi**
Društvene prakse i uloge žena pod međunarodnom
i privremenom zaštitom u Republici Hrvatskoj 200

II IDENTITET, MIGRACIJE, GOSPODARSTVO

1. **Domagoj Hruška, Tihomir Luković, Luis Silvera**
Usporedba upravljačkih okvira malih i srednjih poduzeća
iz perspektive sustava za razvoj poduzetništva u
Hrvatskoj, Portugalu i Njemačkoj 234
2. **Marija Beg, Tamara Slišковиć, Martina Solenički**
Utjecaj migracija na tržište nekretnina u Hrvatskoj 250
3. **Romana Lekić, Ingrid Padjen Đurić, Krešimir Dabo**
Uloga i nužnost edukacije turističkih djelatnika o
interpretaciji tradicijske kulture u brendiranju identiteta destinacije 270
4. **Zlata Berkeš**
Utvrđivanjem identiteta do oblikovanja imidža grada Bjelovara 288
6. **Dejan Tubić, Martina Kovačević, Božidar Jaković**
Uloga agroturizma u revitalizaciji ruralnih područja 315
7. **Dominka Crnjac Milić, Stjepan Palm**
Upravljanje pametnim selima putem
informacijsko komunikacijskih tehnologija 330
8. **Anamarija Delić, Sunčica Oberman Peterka**
Identifikacija ključnih izazova u razvoju
ruralnih područja istočne Hrvatske 354
9. **Vlatka Škokić**
Medijski prikaz imigrantskog poduzetništva u RH 372
10. **Miriam Mary Brgles, Karla Žagi, Petra Palić**
Aktivnosti izdvojenih skupina migranata iz trećih zemalja,
korisnika crvenog križa na tržištu rada u
Republici Hrvatskoj iz socio-ekonomske perspektive 386
11. **Mirela Alpeza, Vlatka Škokić, Ružica Šimić Banović**
Izazovi istraživanja migrantskog poduzetništva
u Hrvatskoj: što i kako dalje? 410
12. **Maja Has, Marija Volarević**
Percepcija migrantskog poduzetništva u RH:
što građani misle, a što mediji izvještavaju? 427
13. **Valentina Vučković**
Imigrantsko poduzetništvo i njegove odrednice
u zemljama Europske Unije: pouke za Hrvatsku 451

Migracije i sigurnost

Dejan Tubić

Visoka škola Virovitica
dejan.tubic@vsmti.hr

Martina Kovačević

Visoka škola Virovitica
martina.kovacevic@vsmti.hr

Božidar Jaković

Visoka škola Virovitica
bozidar.jakovic@vsmti.hr

Uloga agroturizma u revitalizaciji ruralnih područja

Sažetak

Ruralna područja obuhvaćaju većinu hrvatskog teritorija, a karakterizira ih depopulacija, zapuštenost, prirodna, kulturna bogatstva i mogućnost inovacija, odnosno unaprjeđenja. Iskorištavanjem njihovih prirodnih i kulturnih resursa kroz ruralni turizam stvara se dobrobit, kako za vlasnike agroturističkih imanja, obiteljskih hotela (samozapošljavanje, zapošljavanje drugih, ostvarivanje dobiti i sl.) tako i za posjetitelje (doživljaj vrijednosti ruralnog područja i sl.) i druge uključene dionike. S obzirom na to da je depopulacija jedan od većih problema ruralnog prostora, postavlja se pitanje pridonosi li agroturizam ublažavanju ove pojave. Sukladno tome, glavni cilj rada je utvrditi u kojoj mjeri agroturizam pridonosi revitalizaciji ruralnih područja, primarno u kontekstu smanjivanja depopulacije stanovništva kao osnovnog preduvjeta prosperiteta i blagostanja ruralne zajednice. Uzimajući u obzir činjenicu da suvremeni turisti, između ostalog, više nego ikada pokazuju interes za putovanjima u ruralna područja, uočava se da agroturizam može iskoristiti prilike u cilju revitalizacije područja na kojem se odvija. U radu se daje pregled literature potencijalnih učinaka agroturizma kojima se može postići optimalan odnos između broja dolazaka posjetitelja te stupnja zadovoljstva i ostanka stanovništva kao primarnog faktora u procesu revitalizacije ruralnog područja. Razmatranjem i proučavanjem predmetne tematike dane su preporuke za revitalizaciju ruralnih područja koje se baziraju na prilikama i primjerima iz okruženja, a sve s ciljem održivosti agroturizma u konačnici.

Ključne riječi: ruralno područje, ruralni turizam, revitalizacija, valorizacija resursa, agroturizam

Uvod

Ruralna područja bogata tradicijom, prirodnim i kulturnim resursima predstavljaju potencijal za razvoj specifičnih oblika turizma te za privlačenje suvremenih turista. Od specifičnih oblika turizma izdvaja se agroturizam kao najbrže rastući oblik koji objedinjuje poljoprivrednu i turističku djelatnost u jedno. On stvara personaliziranu turističku ponudu na ruralnom području te pri tom pridonosi zadovoljstvu posjetitelja, turista i vlasnika agroturističkih imanja. Neizostavan je utjecaj i na smanjenje deruralizacije¹ i deagrarizacije². Pozitivni učinci vidljivi su i kroz oplemenjivanje poljoprivredne djelatnosti na ruralnom području, nova radna mjesta, stvaranje nove turističke ponude te ujedno i obogaćivanje cjelokupne turističke ponude područja te oživljavanje kulturnih i povijesnih tradicijskih elemenata. Na temelju pozitivnih učinaka agroturizam doprinosi revitalizaciji cjelokupnog ruralnog područja. Razvojem turizma na ruralnom području stvaraju se preduvjeti za prenamjenu starih, rustikalnih prostorija u turističke svrhe. U smislu poljoprivrede daje se značaj poljoprivrednim kulturama, njihovoj plasiranosti na šire tržište, ali putem osobne i vlastite prodaje najčešće na kućnom pragu. Svi pozitivni učinci bavljenja agroturističkom djelatnošću popraćeni su i određenim ograničavajućim čimbenicima poput nedostatka financijskih sredstava, nezadovoljavajuće birokracije, pretjerane administracije, nedovoljne suradnje između glavnih dionika i slično. Nepovoljni uvjeti na tržištu rezultiraju određenim migracijama, odnosno napuštanjem ruralnih područja u urbane sredine radi boljeg životnog standarda, boljeg obrazovanja, boljih radnih mjesta i uvjeta napredovanja. Također, ograničeni čimbenici utječu i na spremnost vlasnika da se nastave baviti agroturističkom djelatnošću. Kako bi ruralno područje postalo privlačno u smislu bavljenja određenom poljoprivrednom i turističkom djelatnošću, potrebno je:

- ruralne cjeline uključiti u razvojne planove na višim razinama
- početi razmišljati o većoj zastupljenosti ruralnog turizma unutar Strategije razvoja turizma RH
- udružiti dionike na lokalnim i regionalnim razinama u interesna udruženja radi zajedničkog nastupa na tržištu
- omogućiti dodatne edukacije i obrazovanje za sadašnje i buduće vlasnike OPG-a
- i sve ostalo što će pobuditi interes vlasnika, ali i interes potencijalnih i stalnih posjetitelja da svoje slobodno vrijeme provode u ruralnim područjima.

¹ Rječnik.hr.: napuštanje poljoprivrednih zanimanja i sela kao mjesta stanovanja (18.02.2021.)

² Rječnik.hr.: prestajanje bavljenja poljoprivredom i šumarstvom i prelazak seoskoga stanovništva u druge gospodarske grane (18.02.2021.)

Ruralni turizam i ruralno područje

Ruralno područje zauzima većinu hrvatskog teritorija, više od 90 %, čemu svjedoče brojni autori (Štambuk, 1996; Ružić, 2009; Ćurić, 2010; Bolfek, Jakičić, Lončarić, 2013; Ružić i Demonja, 2013; Tubić, 2015; 2019). Iz Strategije ruralnog razvoja Republike Hrvatske od 2008. do 2013. godine, a prema OECD-u vidljivo je da taj postotak iznosi 91,6 % dok urbana područja zauzimaju 8,4 % ukupnog teritorija. Toliko značajan udio ruralnog područja u RH predstavlja izazov i veliki potencijal u iskorištavanju prirodnih i kulturnih resursa. Da ruralni turizam i ruralno područje predstavljaju golem neiskorišteni potencijal u Hrvatskoj svjedoči Deklaracija o ruralnom turizmu koju je potpisalo devet županija 2008. godine u Benkovcu, a s ciljem stalnog i zajedničkog truda pri stvaranju ravnopravnog turističkog proizvoda i razvoju ruralnih područja (Ministarstvo turizma i sporta, 2008).

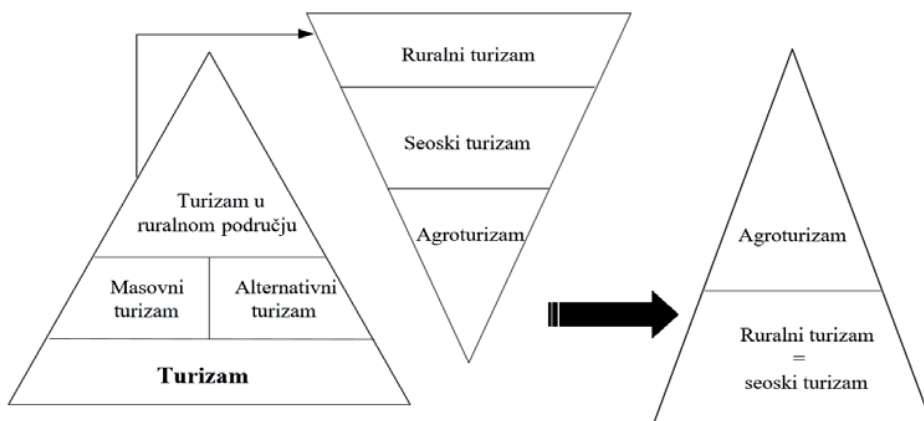
Ruralno područje prema OECD-u karakteriziraju naselja s manje od 10.000 stanovnika, prirodni okoliš, slaba infrastruktura, amaterski menadžment, individualne aktivnosti i ostalo (Jelinčić, 2007). Iz toga proizlaze bogati prirodni i kulturni resursi kao osnova za budući razvoj. Lane (1994) ističe ruralna područja kao suvremeni interes u regeneraciji gospodarstva kroz korištenje zemlje u sklopu ruralnog turizma koji treba:

- biti lociran u ruralnim područjima
- izgrađen u smislu funkcionalnosti s prostorom koji ga okružuje te povezan s tradicijom
- malih razmjera
- tradicionalnog karaktera, usko povezan s obiteljskim vrijednostima
- povezan s ruralnim okolišem, gospodarstvom, povijesti i lokacijom.

Međuovisnost ruralnog područja i ruralnog turizma nužna je u spomenutoj regeneraciji gospodarstva što također naglašava i Španjol (1997, str. 102). Ovaj autor naglašava interakciju turizma i prostora u kojem se odvija u smislu potrebe zaštite prirode i prostornog planiranja kako bi se izbjegli negativni utjecaji po okoliš, ali i za stanovnike koji tamo obitavaju. Isti autor navodi kako „turistička valorizacija rješava pitanja definiranja turističkih smjernica i opsega turističke izgradnje, obogaćenja infrastrukture, promicanja turizma itd.“ Nadalje, autor napominje kako je upravljanje valorizacijom bitno zbog očuvanja motiva dolaska turista i posjetitelja na ruralno područje, a svako odstupanje od pravilne valorizacije posljedica je neznanja motiva dolazaka.

Kako bi se u daljnjem radu uvidjela uloga ruralnog turizma, odnosno agroturizma, pri revitalizaciji ruralnog područja prvenstveno je bitno poimanje ruralnog turizma za koji Tubić (2019, str. 86) navodi da predstavlja širi pojam od seoskog

turizma i agroturizma. Iz slike 1. vidljiva je jasna razdioba tri ključna pojma: ruralni turizam, seoski turizam i agroturizam. Agroturizam, kao najuži pojam, predstavlja pojavnu vrstu seoskog turizma, dok seoski turizam predstavlja pojavnu vrstu ruralnog turizma, a sva tri pojma vežu se za ruralno područje u kojem se odvijaju. U spomenutoj razdiobi spomenuta su tri ključna pojma prema kojima Tubić (2019, str. 86) u krajnjem prikazu poistovjećuje ruralni turizam i seoski turizam zato što ne moraju nužno ostvarivati dodatne prihode i biti usko vezani za poljoprivrednu djelatnost, dok je kod agroturizma to dakako prisutno i razumljivo.

Izvor: Tubić, D. (2019): Ruralni turizam: od teorije do empirije. Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, str. 86

Slika 1. Razdioba tri ključna pojma vezanih za ruralno područje

Baćac (2011) pod pojmom ruralni turizam podrazumijeva sve turističke usluge, aktivnosti i oblike poput lovnog i ribolovnog, kulturnog, zimskog, zdravstvenog, seoskog, ekoturizma i ostalih. Seoski turizam vezan je za ambijent sela i okolicu te aktivnosti poput poljoprivrede, manifestacije, folklor, gastronomije i ostalog, dok agroturizam u ovoj razdiobi predstavlja najuži pojam gdje poljoprivreda predstavlja primarnu djelatnost, a turizam sa svojim uslugama poput noćenja i prehrane sekundarnu djelatnost. U idućem poglavlju rada bit će više riječi o agroturizmu kao obliku turizma koji postavlja idealne uvjete za revitalizaciju ruralnih područja.

Agroturizam – karakteristike i uloga u revitalizaciji

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 85/15, 121/16, 99/18, 25/19, 98/19, 32/20, 42/20), Zakonu o pružanja usluga u turizmu (NN 130/17, 25/19, 98/19, 42/20) i Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (22/96, 38/96, 47/97, 25/99, 29,00/196/03, 42/04, 138/06) regulirana su sva pravila za obna-

šanje agroturističke djelatnosti. Edukacija je važan čimbenik pri poslovanju, stoga je neizostavna prilikom proučavanja zakonskih normi.

Da bi se agroturizam razvio, potrebni su određeni preduvjeti poput atraktivne lokacije koja obuhvaća očuvanu okolinu, povoljnu klimu, čisti zrak i vodu; zatim dobra cestovna i telefonska povezanost, blizina svih potrebnih usluga poput pošte, trgovine, gostionice i slično (Ćurić, 2010). Još jedan od glavnih preduvjeta je adekvatna radna snaga za koju se podrazumijeva da posjeduje određene poduzetničke i komunikacijske vještine, kulturu ophođenja ljudima i sposobnost pružanja usluga u duhu tradicije (Ćurić, 2010).

Na agroturističkim imanjima raznovrsna je turistička ponuda koja uključuje proizvodnju i kušanje poljoprivrednih proizvoda, interpersonalni pristup, mogućnost aktivnog odmora u prirodi, smještaj u rustikalnim sobama, apartmanima i kampovima itd. Takva ponuda djeluje na bogatstvo cjelokupne turističke ponude u određenoj destinaciji, ali i na bogatstvo u smislu zadovoljavanja sve zahtjevnijih potreba suvremenih turista. Osim dobrobiti za destinaciju, lokalno stanovništvo i suvremene turiste, prednost unapređenja sadržaja ogleda se i u zadovoljstvu vlasnika agroturističkih imanja koji kroz uvođenje dodatnih aktivnosti stvaraju veći profit te zauzimaju konkurentsku poziciju. Uvođenjem novih sadržaja u turističku ponudu stvara se prepoznatljivost turističke destinacije, privlači se veći broj posjetitelja i ujedno privlače razne interesne skupine koje ostvaruju veću turističku potrošnju (Korlević i Krajnović, 1999). O važnosti uvođenja novih sadržaja na agroturistička imanja govori i Ćurić (2010) te navodi da se potreba za tim sadržajima javlja zbog jačanja ekonomske uspješnosti u poslovanju agroturističkih imanja. Može se zaključiti da su novi sadržaji unutar turističke ponude neophodni te da privlače nove turiste i posjetitelje van sezone ujedno zadovoljavajući njihovim zahtjevima. Zahtjevi proizlaze iz težnje za neviđenim, za aktivnim odmorom, doživljajem i novim iskustvom koji im se treba omogućiti na cjelogodišnjoj razini uz odgovarajuće proizvode i usluge. Prema Vidak i Sindik (2015) suvremene turiste privlači bijeg od svakodnevice, od monotonije, otkrivanje samog sebe, društveni prestiž, komunikacija i povezivanje s drugim ljudima, kulturama i načinima života.

Pozitivni učinci agroturizma

Pozitivni učinci agroturizma vidljivi su kroz usku povezanost s održivim razvojem, stoga osim što ga čine okolišne, podrazumijevaju se i gospodarske te društvene sastavnice kao osnova za trenutni opstanak i budući razvoj (Grgić, Zrakić i Gudelj-Velaga, 2015). Razvoj agroturizma doprinosi boljoj prometnoj povezanosti, očuvanju kulturnih običaja te prirodne baštine, povoljniji geografski položaj Hrvatske itd. Ruralni turizam, a ujedno i agroturizam, obogaćen je brojnim aktivnostima

čime svjedoči opsežan popis koji navodi Lane (1994, str. 16), a neke od njih su: šetnje, planinarenje, rafting, lovstvo, jahanje konja, vođenje tura, itd. Može se ustanoviti da je poimanje ruralnih aktivnosti opširno te da uvelike ovisi o prostoru u kojem se odvija. Takav prostor izravno se zasniva na održivosti koja obuhvaća ekonomske, ekološke i socio-kulturne koristi koje su vidljive kroz mogućnosti zapošljavanja, očuvanje okoliša, većeg lokalnog blagostanja te uvažavanje kulturnih dobara (McAraevey i McDonagh, 2010). Govoreći o održivosti neizostavno je spomenuti njezinu ovisnost s razvojem općenito, pa tako i s razvojem ruralnih područja pri čemu se štite i zadržavaju suštinske kvalitete sela (Sharpley i Roberts, 2004).

O međuovisnosti turizma i ruralnog područja bilo je više riječi u prvom poglavlju, a o pogodnostima uvođenja turizma na agroturistička imanja govori Ružić (2009) i ističe ih nekoliko kao što su: poboljšanje poljoprivredne djelatnosti, mogućnost uključenja turista u poljoprivrednu proizvodnju, boljitak stanovanja vlasnika. Ružić (2009) također navodi valorizaciju kroz ruralne oblike turizma koja je vidljiva u prirodnim i poljoprivrednim vrijednostima, rasterećenju svakodnevnog života i omogućavanju slobode svakodnevnom turistu. Privitera (2009) ističe nekoliko pogodnosti koje proizlaze iz razvitka agroturizma između kojih su: očuvanje ruralnih životnih stilova i krajolika koji je ovisan o održivosti, educiranje mlađih populacija o održivosti i poljoprivredi, podizanje lokalnog gospodarstva na veću razinu te mogućnost zapošljavanja.

Važnost agroturizma ogleda se u poduzetničkom duhu stanovnika na ruralnim područjima koji spajaju poljoprivredu i turizam, čuvaju objekte od propadanja (ujedno i naselja) razvijaju dodatne nepoljoprivredne djelatnosti, proizvode tradicionalne proizvode namijenjene kušanju, zapošljavaju nove djelatnike, zadržavaju mlade na selu i ostalo (Mrvica Mađarac, Stojanović i Vanek, 2016). Uvođenjem i razvojem agroturizma omogućuju se nova radna mjesta (zadržavanje mlade populacije u ruralnim područjima koji u suprotnom odlaze u urbana središta ili van granice Hrvatske u potrazi za poslom) i prenamjena starih objekata u turističke svrhe u kojima se pružaju razne usluge u duhu tradicije i običaja područja u kojem se odvijaju (Ćurić, 2010). Mrvica Mađarac i sur. (2016, str. 99) istaknuli su sljedeće „Agroturizam (turizam na seljačkom gospodarstvu) tradicionalnošću i ambijentalnošću prostora prezentira turistima način života u ruralnom području i omogućava im sudjelovanje u njemu. Kao takav, agroturizam pruža priliku i za samozapošljavanje te realizaciju poduzetničke inicijative adaptacijom, uređenjem i eksploatacijom seljačkog gospodarstva u turističke svrhe“. Također, autori navode revitalizaciju kao proces za očuvanje ruralnih prostora koji nude bogat turistički sadržaj. Osobno zadovoljstvo kod vlasnika agroturističkih imanja neizostavno je te se u tom smjeru „oplemenjivanjem postojeće poljoprivredne proizvodnje na gospodarstvu i prodajom povećava poljoprivredni i dohodak domaćinstva“ (Grgić, Zrakić i Cerjak, 2011). Prema Phelan (2014)

uloga agroturizma ogleda se u oživljavanju seoske i narodne tradicije kroz obrazovanje onih koji se bave ovakvim oblikom turizma, dok Yang (2017) navodi da su sve funkcije agroturizma (socio-psihološke, ekonomske, prostorne i okolišne) važne radi podizanja razine standarda života.

Demografski pokazatelji

Košak i Lugomer (2015) istaknuli su kako se ruralno područje bez agroturističkih imanja suočava sa socio-ekonomskim problemima te da je bavljenje agroturizmom i njegov razvoj nužan za revitalizaciju problemskih prostora. Da je revitalizacija sela nužna smatra i Fister (1984, str. 45) te izdvaja pet ciljeva koja se ostvaruju kroz proces revitalizacije, a oni glase „očuvanje kulturnog područja, očuvanje života u agrarnoj okolini, očuvanje i razvoj agrarnog prostora, humanizacija životnog prostora, očuvanje kvalitete kulturne baštine“. Buble i Gamulin (2011) degradaciju sela promatraju kao trajni proces dvadesetog stoljeća pri kojem se u potpunosti napuštaju sela ili se selo transformira i gubi tradicijske značajke vezane uz gradnju koja nije u interakciji s okolišem te tako ne čini prostor rada i življenja. Na primjeru istočne Hrvatske Živić (2018) pojašnjava uzroke negativnih demografskih trendova koji svakako utječu na depopulaciju. Neki od njih su:

- dva svjetska rata i Domovinski rat
- procesi modernizacije (industrijalizacija, deruralizacija, urbanizacija...)
- promjena društvene strukture u smislu hijerarhije (mijenjaju se stavovi vezani za brak, djecu, općenito obitelj)
- nedostatak uključenosti nacionalne i lokalne strukture u izazove sprječavanja depopulacije
- prihvatljiviji uvjeti života u gradu nego u ruralnim sredinama.

Puljiz (2002) navodi posljedice deagrarizacije koje uključuju demografske značajke:

1. društvo na selu oslanja se na društvenu privredu i državne službe te iz tog razloga većina ne pripada poljoprivrednom stanovništvu
2. više muškaraca odlazi u industrijske pogone, dok ženski spol traga za supružnicima koji se ne bave poljoprivredom
3. selo napušta sposobna, mlada snaga (devitalizacija). Preostaje starija populacija te se time zaostaje u natalitetu i prirodnom priraštaju
4. deagrarizacija je opustošila društveni i zabavni život te ujedno učinila selo neatraktivnim područjem za života
5. grana struktura i proizvodnja svela se na gašenje poljoprivrednih gospodarstava zato što nema mlađe populacije koje bi se bavile poljoprivrednom djelatnošću.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2018. godine vidljivo je kako vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske iz godinu u godinu raste (tablica 1.). Najveća koncentracija iseljavanja primijećena je u županijama kontinentalnog karaktera unutar Republike Hrvatske (tablica 2). Iz navedenih prikaza može se zaključiti da je depopulacija itekako prisutna na prostoru Republike Hrvatske te da uvelike zahvaća ruralne prostore iz brojnih razloga. Najčešći razlog je potraga za boljim životnim mogućnostima u smislu zapošljavanja i korištenja boljih životnih standarda van mjesta prebivališta.

Tablica 1. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske

POKAZATELJI			
GODINA	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799
2018.	26 029	39 515	-13 486

Izvor: izrada autora prema https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm (11.11.2020.)

Razmatrani pokazatelji ukazuju na najveći migracijski saldo u 2017. godini, dok se iz sljedeće navedene tablice 2. može uočiti da su ruralna područja kontinentalnog dijela najviše obuhvaćena negativnim migracijskim saldonom kao rezultat doseljenika umanjeno za iseljenike. To je posebice prisutno u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj županiji, a slijede ih Brodsko-posavska i Zagrebačka županija. U Splitško-dalmatinskoj, Istarskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji prisutan je veći broj doseljenika nego iseljenika, što ukazuje na to da su ta područja pogodnija i privlačnija za život.

Tablica 2. Vanjska migracija stanovništva po županijama za 2018. godinu

POKAZATELJI			
ŽUPANIJA	Doseljeni	Odseljeni	Migracijski saldo
Ličko-senjska	328	443	-115
Krapinsko-zagorska	314	619	-305
Dubrovačko-neretvanska	1 016	716	300
Koprivničko-križevačka	271	827	-556
Bjelovarsko-bilogorska	217	869	-652
Karlovačka	680	994	-314

POKAZATELJI			
ŽUPANIJA	Doseljeni	Odseljeni	Migracijski saldo
Virovitička	180	1 009	-829
Šibensko-kninska	770	1 033	-263
Varaždinska	718	1 172	-454
Požeško-slavonska	299	1 172	-873
Međimurska	512	1 256	-744
Zadarska	1 289	1 370	-81
Istarska	2 765	1 852	913
Sisačko-moslavačka	795	2 130	-1 335
Brodsko-posavska	807	2 258	-1 451
Zagrebačka	1 741	2 828	-1 087
Splitsko-dalmatinska	2 952	2 872	80
Primorsko-goranska	2 278	2 890	-61
Vukovarsko-srijemska	820	3 001	-2 181
Osječko-baranjska	879	3 635	-2 756
Grad Zagreb	6 398	6 569	-171
UKUPNO:	26 029	39 515	-13 486

Izvor: izrada autora prema https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm (11.11.2021.)

Kako se ovaj trend iseljavanja ne bi nastavio, u bližoj i daljoj budućnosti potrebno je poduzeti određene mjere revitalizacije ruralnih područja pri čemu se ruralni turizam ističe kao prekretnica življenja i gospodarenja.

Preporuke za revitalizaciju ruralnih područja

Kroz program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine koji je donio Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, vrijednosti oko 2,4 milijarde EUR-a, propisano je nekoliko mjera potrebnih za razvoj. Među mjerama su i one sa svrhom usavršavanja i zapošljavanja mladih poduzetnika koji se žele baviti poljoprivredom (M1), savjetovanja kako povećati konkurentnost poljoprivrednih gospodarstva (M2), potpore malim poljoprivrednim gospodarstvima (M6) i kao jedna od najznačajnijih za ovu tematiku rada izdvaja se Mjera 7 (M7). Mjera 7 odnosi se na usluge i obnovu sela u ruralnim područjima uključujući obnovljive izvore energije, proširenje, izradu i poboljšanje infrastrukture, poboljšanje ili proširenje lokalnih usluga za dobrobit lokalnog stanovništva³. Programi su potrebni pri uvažavanju svih sastavnica ruralnog područja radi njegovog stalnog napretka i usavršavanja za

³ Više na: <https://ruralnirazvoj.hr/mjera/m7/> (11.11.2020.).

dobrobit svih uključenih dionika. Vlasnici agroturističkih imanja, ili pak oni koji će to tek postati, koristeći određene mjere uvelike utječu na poboljšanje vlastite turističke ponude, na stvaranje konkurentne pozicije i na zadovoljstvo potreba sve zahtjevnije turističke potražnje. U tom smislu, uvođenje određenih potpora i mjera neizostavni su alati pri definiranju i diferenciranju turističke ponude. Istraživanje⁴ koje je proveo Centar za poduzetništvo Osijek u razdoblju od 4. do 14. prosinca 2020. godine za temeljni cilj imalo je stvoriti uvid u to potiču li sredstva iz EU fondova razvoj poljoprivredne proizvodnje u RH. U istraživanju je sudjelovalo 700 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava iz cijele Hrvatske. Ispitanici su istaknuli da su pretežito zadovoljni utjecajem EU projekata na razvoj poljoprivredne proizvodnje i da je većina sudjelovala na natječajima unutar Programa ruralnog razvoja RH te ostvarila polovični uspjeh pri apliciranju i financiranju.

Vlasnici agroturističkih imanja suočavaju s brojnim ograničavajućim čimbenicima u poslovanju poput: birokracije, administracije, visokih poreznih nameta, nedostatkom financijskih sredstava, neadekvatno definiranom zakonskom regulativom, nedostatnom suradnjom dionika na svim razinama i ostalim (Tubić, 2019). Ograničavajući čimbenici uzrok su trenda iseljavanja stanovništva iz ruralnih područja te je mogućnost jačanja pozitivnih učinaka agroturizma na okruženje smanjena. O važnosti dobro razvijenog sustava agroturizma govore Ramsey i Schaumleffel (2006) te navode da je potencijal ovog oblika turizma u preokretanju negativnih gospodarskih kretanja u smislu novih posjetitelja, novih radnih mjesta i novih poslovnih pothvata ruralnih stanovnika. Kako bi se određeni ograničavajući čimbenici u budućnosti reducirali, potrebno je pomnije planirati razvoj turizma na kontinentalnom dijelu Hrvatske te uključiti ruralni razvoj u Strategiju razvoja turizma RH. Također, moguće je pratiti pozitivne trendove iz okruženja, iz zemalja koje su već iskoristile potencijale, tj. valorizacijom resursa razvile agroturizam kao jedan od glavnih specifičnih oblika turizma u državi. Europske zemlje prepoznale su značaj ruralnog turizma (Su, 2011), a pozitivni primjeri razvoja agroturizma vidljivi su u zemljama poput Italije i Austrije. Italija je jedina zemlja koja je donijela Zakon o agroturizmu, dok je Austrija osnovala Udruhu Farm Holidays pomoću koje ujedinjuje agroturistička imanja u zajedničkoj promociji i zajedničkom nastupu na tržištu (Jelinčić, 2007). U tom smjeru, agroturizam u RH treba više pozornosti obratiti na interesna udruživanja koja bi otklonila sve nedostatke turističke ponude, dovela do zajedničkog nastupa na tržištu, doprinijela opširnijem marketingu te time i širem tržišnom pozicioniranju. Kada bi se uvažile preporuke koje proizlaze iz okruženja i prakse, agroturizam bi doživio procvat i imao bi veću ulogu u revitalizaciji ruralnih područja, a ujedno bi i postao temelj privlačnosti za užu (ruralno stanovništvo) i širu (urbano stanovništvo) populaciju.

⁴ Više o istraživanju na: <https://www.agroklub.com/dokumenti/istrazivanje-iskustva-korisnika-programa-mjera-ruralnog-razvoja-2014-do-2020/5642/> (19.02.2021.)

Kroz znanstveni rad prikazana je određena tematika doprinosa ruralnog turizma revitalizaciji ruralnih područja, no svakako se preporučuje i više stručnih radova u svrhu prikupljanja i obrade statističkih podataka o trenutačnom stanju na ruralnim područjima.

Zaključak

Ruralno područje kao temelj ruralnog turizma obuhvaća većinu hrvatskog teritorija te obiluje prirodnim i kulturnim resursima koji služe kao temelj razvoju ruralnog turizma. Agroturizam kao uži pojam od ruralnog i seoskog turizma ostvaruje prihode od turističkih i poljoprivrednih djelatnosti te pridonosi razvoju cjelokupne turističke destinacije. Osim doprinosa destinaciji, on pridonosi i osobnom zadovoljstvu vlasnika agroturističkih imanja i zadovoljenju potreba sve zahtjevnijih suvremenih turista koji tragaju za mirnom sredinom, aktivnostima na otvorenom, iskustvom koje im se pruža kroz ekonomiju doživljaja. Nasuprot pozitivnih ishoda bavljenja agroturističkom djelatnošću postoje i određene prepreke bavljenja istom. Ograničenja iz okruženja utječu na migracije stanovništva, deruralizaciju i deagrarizaciju te je po tom pitanju potrebno uvesti racionalna rješenja na svim razinama upravljanja. Prvenstveno je potrebno početi od nižih razina gdje se naglasak stavlja na adekvatnu radnu snagu koja proizlazi iz kvalitetnog sustava obrazovanja i primjerenih edukacija. Preporuke se nastavljaju na stvaranje gospodarskih interesnih udruženja pomoću kojih bi vlasnici agroturističkih imanja udruženo ostvarivali veći prihod, zajedničku promociju, dijelili stečena iskustva te na obostrano zadovoljstvo upotpunjavali nedostatke u svojoj ponudi. Revitalizacija ruralnog područja pomoću agroturizma moguća je kroz ekološke, socio-kulturne i ekonomske čimbenike. Pod ekološkim čimbenikom smatra se održivi razvoj poljoprivrednih djelatnosti te korištenje postojećih rustikalnih objekata bez narušavanja prirodne arhitekture. Socio-kulturni čimbenici podrazumijevaju stvaranje prilike mlađim populacijama da ostanu na ruralnom području s motivom samozapošljavanja, dok se ekonomski čimbenik odnosi na ostvarivanje prihoda od agroturističke djelatnosti.

Literatura

1. Baćac, R. (2011). *Priručnik za bavljenje seoskim turizmom*. Zagreb: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske.
2. Bolfek, B., Jakičić, D., i Lončarić, B. (2013). Mogućnosti razvoja turizma na ruralnom području Brodsko-posavske županije. *Oeconomica Jadertina*, 3(1), 73-87. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=160084
3. Buble, S. i Gamulin, A. (2011). Prostorno planiranje u ruralnim cjelinama. *Klesarstvo i graditeljstvo*, 22(1-2), 90-103. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=101838
4. Ćurić, K. (2010). Agroturizam kao dodatne djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. *Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, 1(1), 101-104. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/67853>
5. Fister, P. (1984). Obnova sela kao temeljni oblik zaštite kulturnog područja. *Informatica museologica*, 15(1-3), 45-46. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=214750
6. Grgić, I., Zrakić, M. i Cerjak, M. (2011). Agroturistička ponuda zagrebačke županije: ograničenja i mogućnosti. *Agronomski glasnik: Glasilo Hrvatskog agronomskog društva*, 73(1-2), 41-58. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/73925>
7. Grgić, I., Zrakić, M. i Gudelj-Velaga, A. (2015). Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske Unije. *Agronomski glasnik: Glasilo Hrvatskog agronomskog društva*, 77(1-2), 61-74. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=225120
8. Jelinčić, D. A. (2007). Agrotourism in European Context. *Studia ethnologica Croatica*, 19(1), 269-289. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=34793
9. Korlević, K. i Krajnović, A. (1999). Razvoj astroturizma u Višnjanu. *Tourism and hospitality menagement*, 5(1-2), 85-96. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/181928>
10. Košak, M. i Lugomer, K. (2015). The role of agrotourism in tourist season extension in Littoral Croatia. *Hrvatski geografski glasnik*, 77(2), 141-168. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=224512&show=clanak
11. Lane, B. (1994). What is rural tourism?. *Journal of sustainable tourism*, 2(1-2), 7-21. doi: 10.1080/09669589409510680
12. McAreavey, R., i McDonagh, J. (2011). Sustainable rural tourism: Lessons for rural development. *Sociologia ruralis*, 51(2), 175-194. doi: 10.1111/j.1467-9523.2010.00529.x

13. Mrvica Mađarac, S., Stojanović, S., i Vanek, L. (2016). Agroturizam kao oblik malog poduzetništva na primjeru Baćulova dvora. *Obrazovanje za poduzetništvo-E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo*, 6(2), 99-108. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=252186
14. Phelan, C. (2014). Understanding the farmer: An analysis of the entrepreneurial competencies required for diversification to farm tourism. Doctoral thesis. University of Central Lancashire. Dostupno na <https://core.ac.uk/download/pdf/20544631.pdf>
15. Pravilniku o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_01_5_112.html (10.03.2021.)
16. Privitera, D. (2009). Factors of development of competitiveness: the case of organic-agritourism. (No. 697-2016-47767, pp. 159-169). doi: 10.22004/ag.econ.57347
17. Puljiz, V. (2002). Oblici i posljedice deagrarizacije u našem selu. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 40(3/4 (157/158)), 367-385. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/99601>
18. Ramsey, M., & Schaumleffel, N. A. (2006). Agritourism and rural economic development. *Indiana Business Review*, 81(3), 6-9. Dostupno na <https://www.ibrc.indiana.edu/ibr/2006/fall/article3.html>
19. Riječnik.hr. Dostupno na <http://xn--rjenik-k2a.hr/> (18.2.2021.)
20. Ružić, P. (2009). *Ruralni turizam, drugo prošireno izdanje*. Pula: Institut za poljoprivredu i turizam Poreč.
21. Ružić, P., i Demonja, D. (2013). Prirodna i antropogena osnova turizma Hrvatske. *Sociologija i prostor*, 51(1 (159)), 45-65. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/101799>
22. Sharpley, R. i Roberts, L. (2004). Rural tourism – 10 years on. *International journal of tourism research*, 6(3), 119-124. doi:10.1002/jtr.478
23. Službena stranica Agrokluba. Dostupno na <https://www.agroklub.com/dokumenti/istrazivanje-iskustva-korisnika-programa-mjera-ruralnog-razvoja-2014-do-2020/5642/> (19.02.2021.)
24. Službene stranice Državnog zavoda za statistiku. Dostupno na https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm (11.11.2020.)
25. Službene stranice Ministarstva turizma i sporta. Dostupno na <https://mints.gov.hr/vijesti/potpisana-deklaracija-o-ruralnom-turizmu/1176> (17.09.2020.)
26. Službene stranice ruralnirazvoj.hr. Dostupno na: <https://ruralnirazvoj.hr/mjere/> (11.11.2020.)

27. Strategija ruralnog razvoja RH 2008.-2013. Dostupno na http://www.azrri.hr/fileadmin/dokumenti-download/STRATEGIJA_RR_2008-2013.pdf (17.9.2020)
28. Su, B. (2011). Rural tourism in China. *Tourism management*, 32(6), 1438-1441. doi: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2010.12.005>
29. Španjol, Ž. (1997). Turizam i zaštita prirode i čovjekova okoliša. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 6(1-2), 93-108. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/141513>
30. Štambuk, M. (1996). Sociologijska obilježja hrvatskoga ruralnog prostora. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, (133-134), 199-202. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/119939>
31. Tubić, D. (2015). Model razvoja ruralnog turizma Kontinentalne Hrvatske. Doktorska disertacija. Osijek: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Osijeku
32. Tubić, D. (2019). *RURALNI TURIZAM – od teorije do empirije*. Virovitica: Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici
33. Vidak, N. i Sindik, J. (2015). Pravci razvoja suvremenog turizma – pretpostavke za održivi turizam u Hrvatskoj. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, (9), 295-302. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=240594
34. Yang, Y. (2017). *FROM HOLLOWING AREA TO LIVABLE RURAL AREA: Developing agritourism from a perspective of landscape desing as a catalyst for suistanable rural development – Case study in Shenyang, China*. Wageningen: Wageningn University.
35. Zakon o pružanju turističkih usluga. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/343/Zakon-o-pru%C5%BEanju-usluga-u-turizmu> (10.03.2021.)
36. Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/151/Zakon-o-ugostiteljskoj-djelatnosti> (10.03.2021.)
37. Živić, D. (2018). Depopulacija i starenje u Istočnoj Hrvatskoj. *Diacovensia: teološki prilozi*, 26(4), 657-679. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=312913

The Role of Agritourism in the Revitalisation of Rural Areas

Abstract

Rural areas encompass most of the territory of the Republic of Croatia, and they are characterised by depopulation, decay, natural and cultural resources, and also the possibility of innovation, or in other words improvement. Using the natural and cultural resources of rural areas through the lens of rural tourism is beneficial not only for the owners of agritourism estates and family hotels (self-employment, employing others, making a profit, etc.) but also for the visitors (experiencing the value of a rural area), as well as other involved shareholders. Since depopulation is one of the larger problems affecting rural areas, a question is raised whether agritourism mitigates this phenomenon. Therefore, the main goal of the paper is to determine if agritourism, and to what extent, revitalizes rural areas, primarily in the context that the reduction of depopulation is a basic prerequisite for prosperity and the wellbeing of rural communities. Taking into account that contemporary tourists, among other things, show more than ever interest in travelling to rural areas, we can conclude that this is an opportunity for agritourism to revitalize areas in which it takes place. The paper gives an overview of the literature which expands upon the potential effects of agritourism, where it is possible to achieve an optimal ratio of the number of visitors and the level of satisfaction, as well as on the preservation of the population as a primary factor in revitalising a rural area. By analysing and studying the subject matter, the paper gives recommendations for revitalising a rural area, which are based on the circumstances and examples from the surrounding area, and ultimately with a goal of sustaining agritourism.

Keywords: rural area, rural tourism, revitalisation, valorisation of resources, agritourism